

Periode 1- Jagers en verzamelaars in een droog landschap (9000 - 7000/6500 v. Chr.)

Archeologische zone 1.2 Oer-Vechtdal

Centraal in het IJsselmeergebied – in een brede band tussen Hoorn en de huidige Overijsselse Vecht – stroomde gedurende een groot deel van het Holoceen de Oer-Vecht. De Oer-Vecht had verschillende stroomgeulen en uit onderzoek in de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland weten we dat die geulen daar werden begeleid door rivierduinen en dekzandruggen. De afwisseling van natte en droge landschapseenheden maakten dat dat deel in het Laat-Pleistoceen en eerste deel van het Holoceen in ieder geval een aantrekkelijke omgeving was om in te wonen met voldoende voedsel en grondstoffen. Als gevolg van de bescheiden informatiedichtheid hebben we tot op heden echter geen of slecht zicht op het laat-pleistocene landschap van het Oer-Vechtdal in het huidige IJsselmeer. Kunnen we veronderstellen dat de rivierduinen en dekzandruggen over de gehele breedte van het huidige IJsselmeer liggen en was het gehele Oer-Vechtdal een aantrekkelijk gebied was om in te verblijven? Om gerichte archeologische vragen te kunnen stellen over de bewoning van het gebied in het Laat-Glaciaal en het Vroeg-Holoceen moet dat eerst onderzocht worden. De onderzoeksvragen in deze zone liggen daarom vooral op het niveau van landschapsontwikkeling: geologie, stratigrafie, geomorfologie, milieu en vegetatie.

Onderzoeksthema 1.2a Paleoreliëf

De pleistocene hoogtekartaart (Top Pleistoceen, opname 2019) en het DGM-model¹ geven een mooi beeld van het globale verloop van de pleistocene ondergrond van het IJsselmeergebied, maar het macro- en microreliëf van de pleistocene ondergrond (geulen, rivierduinen, dekzandkoppen of -ruggen, beek-/stroomdalen, etc.) is op veel plaatsen een witte vlek. Om in de toekomst gerichter onderzoek te kunnen doen naar archeologische sporen is het daarom van belang om een beter beeld te krijgen van de geomorfologie van de pleistocene ondergrond. Van belang daarbij zijn vragen als: hoe zit het gebied landschappelijk in elkaar, welke laat-pleisto-

cene en vroeg-holocene landschapseenheden, zoals geulen, rivierduinen en dekzandkoppen zijn aanwezig en is de pleistocene ondergrond nog intact?

Onderzoeksthema 1.2b Vernatting en verdrinking

Door de relatief lage ligging ten opzichte van de rest van het IJsselmeergebied kwamen het zuidelijke dekzandgebied en het westelijke deel van het Oer-Vechtdal al vroeg in het Holoceen onder mariene invloed te staan. Omstreeks 7000 voor Chr. begon de zee binnen te dringen in de laagste delen (20-25 meter onder NAP)²; de geulen van het Oer-Vechtdal en de uitlopers van het Bekken van Bergen. Over de vroeg-holocene ontwikkeling van het Bekken van Bergen is echter relatief weinig bekend. Antwoorden op vragen als wanneer start de vernatting en uiteindelijk de verdrinking van het gebied en vanaf wanneer is er invloed van brak of zout water zijn interessant voor dit onderzoeksthema. Met name het basisveen en mogelijk ook geulvullingen vormen een belang-

¹ DGM-model v2.2 DINOloket.

² Vos 2018.

rijke bron voor bouwstenen om deze vragen te beantwoorden. De mariene invloed speelde in alle bekkens langs de Nederlandse kust plaats, maar niet overal tegelijkertijd en op dezelfde manier.³ Processen als eb en vloed, de vorm van het bekken, de ligging van het bekken ten opzichte van de zee en de stijging of daling van het maaiveld door geologische processen zorgen voor onderlinge verschillen. Dit onderzoeksthema is daarom niet alleen interessant voor dit gebied, maar ook om dit gebied te kunnen vergelijken met andere bekkens in Noord- en Zuidwest-Nederland.

Onderzoeksthema 1.2c Paleo-ecologisch onderzoek

Door de (continue) aanwezigheid van water zijn de rivierdalen in potentie landschappen met (goed) geconserveerde organische sequenties. Hier liggen kansen om doormiddel van paleo-ecologisch onderzoek zicht te krijgen op de ontwikkeling van het landschap vóór en tijdens de vernatting. De moeilijkheid is om oudere organische pakketten te onderscheiden van het basisveen dat er bovenop ligt. Soms is er onderscheid mogelijk op basis van lithologische kenmerken, anders kan het met dateringen (bijvoorbeeld ¹⁴C, pollenonderzoek) bepaald worden. Oudere organische lagen zijn interessant, omdat eventuele macro-resten, pollen en diatomeën iets kunnen vertellen over het landschap (met name vegetatie en afzettingmilieus) ter plaatse en de wijdere omgeving.

Onderzoeksthema 1.2d Organische archeologische resten

Als de kennisstand al gedetailleerder is qua geologie, stratigrafie en landschapsontwikkeling (zie Paleo-ecologisch onderzoek 1.2c) dan kan nader gekeken worden naar de eventuele aanwezigheid van geconserveerde organische archeologische resten (brandlaagjes, vegetatie of dumps van (slacht)afval) om daarmee bijvoorbeeld ingrepen van de mens in het landschap te onderzoeken. Logischerwijs

³ Pierik 2017; Vos 2015.

wordt bij opzet van het onderzoek en interpretatie van onderzoeksgegevens de kennis van gebruik van aangrenzende landschapselementen en/of archeologische kennis uit de omgeving benut.⁴

Onderzoeksthema 1.2e Dieper gelegen veenlagen

In de dieper gelegen pleistocene ondergrond zijn verspreid aanwijzingen voor de aanwezigheid van veen uit het Pleistoceen – mogelijk uit het Allerød of ouder. Dit veen wijst op plaatselijke vernatting en de aanwezigheid en samenstelling kan ons doormiddel van pollen- en macrorestenonderzoek meer vertellen over de lokale omstandigheden, zoals vegetatie in de nabijheid en het afzettingmilieu en daarmee over de landschapsontwikkeling vóór het Holoceen. Geconserveerde bomen uit deze veenlagen zeggen iets over het milieu ter plaatse, maar kunnen ook van belang zijn voor de dendrochronologie. Dit soort informatie biedt inzicht in de ontwikkeling van de landschappen na de laatste ijstijd en de mogelijkheden die deze landschappen boden voor levensonderhoud voor de groepen jagers verzamelaars die na de laatste ijstijd in Nederland verbleven.

Pierik, H.J., 2017: *Past human-landscape interactions in the Netherlands: Reconstructions from sand belt to coastal-delta plain for the first millennium AD*, Utrecht.

Vos, P.C., 2015: *Origin of the Dutch coastal landscape: long-term landscape evolution of the Netherlands during the Holocene, described and visualized in national, regional and local palaeogeographical map series*, Utrecht.

Vos, P. C., J. Bazelmans, M. J. Van der Meulen & H. J. T. Weerts. 2018: *Atlas van Nederland in het Holoceen: landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*, Amsterdam.

⁴ Zie NOaA z.o, vraag 6.

Heeft u vragen?

Bel dan 033 – 421 7 456 of stuur een mail naar info@cultureelerfgoed.nl.
www.cultureelerfgoed.nl

Teksten gerealiseerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed i.s.m. Mooi Noord Holland

Kaartmateriaal: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed i.s.m. Vestigia BV

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

November 2020

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort.

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.